

DOI: 10.7251/GFP2010219J

UDC: 343.819.1:343.26(497.6RS)

Pregledni naučni rad*Datum prijema rada:*
09. jun 2020.*Datum prihvatanja rada:*
30. jun 2020.*Doc. dr***Radenko
Janković***Okružni javni tužilac u
Okružnom javnom tužilaštvu u
Banjaluci, radenko.jankovic@
pravosudje.ba*

Kratkotrajna kazna zatvora u krivičnom zakoniku Republike Srpske

Rezime: Primjena kratkotrajnih kazni lišenja slobode jedno je od najstarijih otvorenih pitanja koje prati kazne lišenja slobode i jedan od najstarijih problema krivičnog prava i penologije. Već stotinu pedeset godina vode se žestoke rasprave o potrebi postojanja ovih kazni u krivičnom zakonodavstvu. Novi Krivični zakonik Republike Srpske izričito je odredio da je kratkotrajna kazna zatvora kazna zatvora do šest mjeseci. On je potpuno reformisao ovu kaznu propisujući da se primjenjuje samo izuzetno. Autor u radu analizira novo rješenje pokušavajući da odgovori na pitanje da li je ono u našem zakonodavstvu opravdano. Do novog zakonskog rješenja u našoj praksi veliki dio izrečenih kazni zatvora su bile upravo kratkotrajne kazne zatvora. Postavlja se logično pitanje da li su ostale krivične sankcije i mjere u stanju da na zadovoljavajući način popune prilično veliku prazninu koja je nastala praktično eliminisanjem ove kazne.

Ključne riječi: pojam kratkotrajne kazne lišenja slobode, opravdanost postojanja kratkotrajne kazne lišenja slobode, supstituti kratkotrajnoj kazni lišenja slobode, Krivični zakonik Republike Srpske.

KRATAK ISTORIJAT PROBLEMATIKE KRATKOTRAJNIH KAZNI LIŠENJA SLOBODE

Iako su kratkotrajne kazne lišenja slobode samo jedan oblik kazni lišenja slobode i imaju sve karakteristike koje imaju ove kazne uopšte u krivičnopravnoj nauci za njih postoji posebno interesovanje. Pitanje primjene kratkotrajnih kazni lišenja slobode jedno je od najstarijih otvorenih pitanja koje prati kaznu lišenja slobode i jedan od najstarijih problema iz oblasti kaznene politike. Stotinu pedeset godina vode se neprekidne rasprave o ovoj problematici. Od 1872. godine, kad je održan prvi kongres Međunarodnog udruženja za kazne i njihovo izvršenje, ova problematika redovno je bila u žiži interesovanja mnogih međunarodnih naučnih skupova npr. na XII međunarodnom kongresu za kazne i njihovo izvršenje održanom 1950. godine u Hagu, na II kongresu UN za sprečavanje zločina i postupanje sa prestupnicima u Londonu 1960. godine.¹ Ona je

¹ Detaljnije D.Lazarević (1974), *Kratkotrajne kazne zatvora*. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 11-13; V.Vidović (1981). „Kazna lišenja slobode“. *Glas*, Banjaluka, 154.

bila je česta i na mnogim nacionalnim skupovima npr. na savjetovanju Jugoslovenskog udruženja za penologiju održanog u Sremskoj Mitrovici 1968. godine. Na njemu je zaključeno da su kratke kazne zatvora u Jugoslaviji još nedovoljno izučen problem i da bi u tom pravcu trebalo nastaviti sa istraživanjima i svestranije i intenzivnije prići rješavanju ovog problema.² Jugoslovenska teorija ovom problematikom počela se baviti još početkom prošlog vijeka. Božidar Marković je 1908. godine u Arhivu za pravne i društvene nauke objavio rad „Sredstva za zamenu kratkotrajne kazne lišenja slobode“. Ni duge i intenzivne rasprave nisu dale očekivane rezultate. Diskusije o kratkotrajnoj kazni lišenja slobode ni dan danas nisu završene i još uvijek su aktuelne.³ Za interes za kratkotrajne kazne lišenja slobode postoje dva osnovna razloga. Prvo, legislativne mogućnosti za primjenu ovih kazni veoma su velike; i drugo, praksa ih veoma često koristi. Bez obzira na žestoke kritike kojima su one izložene već stotinu pedeset godina u većini država nije došlo do značajnijeg opadanja njihove primjene. One u većini država participiraju sa velikim postotkom u odnosu na sve izrečene kazne lišenja slobode. Može se reći da savremena kriminalna politika u borbi protiv lakšeg i srednje kriminaliteta praktično počiva na ovim kaznama. Ovakav zaključak ukazuje na očit nesklad između stavova krivičnopravne teorije i krivičnih zakona koji dopuštaju njihovu široku primjenu. I pored žestokih kritika teoretičara sudovi u većini država nastavljaju i dalje da izriču kratkotrajne kazne lišenja slobode. S jedne strane, oni žele da težina kazne odgovora težini krivičnog djela, a s druge strane, nemaju mnogo povjerenja ni u druge kazne.

Pitanje koja se kazna lišenja slobode smatra kratkotrajnom dugo je prisutno u krivičnopravnoj teoriji. O njemu se raspravljalo kako u okviru nacionalnih udruženja, tako i na međunarodnim kongresima za krivično pravo, penologiju i kriminologiju. Sve te rasprave nisu dovele do zauzimanja jedinstvenog gledišta o ovom pitanju. Za određivanje pojma kratkotrajne kazne lišenja slobode uzimaju se u obzir različiti kriterijumi npr. legislativni, svrha kažnjavanja, vremenski.⁴ Po legislativnom kriterijumu pojam kratkotrajne kazne lišenja slobode određuje se po elementima koji su predviđeni krivičnim zakonom. Iako su rijetki, postoje krivični zakoni koji imaju odredbu koja definiše ovu kaznu. Polazeći od svrhe kažnjavanja kratkotrajnom kaznom lišenja slobode smatra se ona kazna koja zbog svoje kratkoće ne omogućava ostvarivanje svrhe kažnjavanja. Ovom kriterijumu se prigovara da resocijalizacija učinioa krivičnog djela ne može da bude jedini i isključivi cilj kažnjavanja. Njegovo prihvatanje bi značilo da se potpuno negira mogućnost da se kratkotrajnom kaznom lišenja slobode ostvari bilo kakva svrha kažnjavanja. Polazeći od izvršenja kazne lišenja slobode pojedini autori kratkotrajnu kaznu lišenja slobode definišu po jednom čisto formalnom kriterijumu, karakteru i rangu ustanove u kojoj se ona izvršava, smatrajući da je to ona kazna koja se izvršava u lokalnim zatvorima bez obzira na dužinu njenog trajanja. Najčešće se koristi vremenski kriterijum.⁵ Po njemu se kratkotrajnom kaznom lišenja slo-

² Detaljnije o savjetovanjima u bivšoj Jugoslaviji koji su se bavili ovom problematikom V.Vidović, 160.

³ L.J.Jovanović (1995), *Krivično pravo* – opšti deo. Policijska akademija, Beograd, 357; Isti zaključak nalazimo i u penološkoj literaturi npr. M.Milutinović (1977), *Penologija*. Beograd, 146, zaključuje da ove kazne još uvijek predstavljaju „slabu tačku“ savremene penološke teorije i prakse.

⁴ Detaljnije D. Lazarević, 13-25. Autorica zaključuje da se na osnovu samo jednog kriterijuma ne može na adekvatan način odrediti pojam kratkotrajne kazne lišenja slobode.

⁵ V.Vidović, 156 i 157. navodi da dominira koncepcija bazirana na vremenskom kriterijumu kao

bode smatra ona koja traje do određenog vremena. Najčešće se uzima da je to kazna lišenja slobode do šest mjeseci, ali postoje i shvatanja da su to kazne koje traju do devet mjeseci ili do godinu dana polazeći od toga da se resocijalizacija osuđenog može postići tek poslije takvog boravka u ustanovi za izvršenje kazne lišenja slobode.⁶

KRATKOTRAJNE KAZNE LIŠENJA SLOBODE – PRO ET CONTRA

Iako su kratkotrajne kazne lišenja slobode, kao i kazne lišenja slobode uopšte, brzo zadobile simpatije sudske prakse, na teoretskom planu raspoloženje prema njima poprimalo je suprotan karakter. Prve kritike njima upućene su skoro istovremeno kad su se počele masovnije primjenjivati. U početku su uglavnom kritikovane zbog rđavih prilika u kaznenim zavodima i neadekvatnog načina izvršenja. Predstavnici pozitivističke škole npr. Feri i Garofalo smatrali su ih ne samo neefikasnim i skupim, već štetnim i neadekvatnim kriminalno-političkim mjerama, nazivajući ih „seminarima kriminala“. I sociološka škola je bila protiv njih. List je isticao da su one ne samo beskorisne, već i da nanose više štete pravnom poretku, nego što bi to bila u stanju da učini potpuna nekažnjivost krivaca. On je smatrao da one niti popravljaju zločince, niti ih zastrašuju. Zatvore u kojima su se izvršavale nazivao je mjestom svih poroka i zala. Raspoloženje dijela krivičnopravne teorije prema njima ni danas nije mnogo bolje.⁷

Prigovori kratkotrajnim kaznama lišenja slobode brojni su i raznovrsni, iako su argumenti koji se protiv njih iznose uglavnom zajednički za sve kazne lišenja slobode. Ukratko, najčešće se navode sljedeći:⁸ 1. One su neefikasne i neadekvatne za postizanje svrhe kažnjavanja; Njima se ne mogu ostvariti ciljevi generalne i specijalne prevencije. One, ne samo što ne zastrašuju potencijalne učinioce krivičnih djela, već slabe strah od zatvora. Naročito su nekorisne za skitnice koje se u zatvorima ne osjećaju kažnjenim, već tu nalaze bolje uslove za život od onih koje imaju na slobodi. Suviše su kratke da bi se u toku njihovog izvršenja mogao sprovesti adekvatan tretman u cilju resocijalizacije, tako da se boravak u zatvoru svodi na kratkotrajnu izolaciju iz društva. Zbog kratkoće vremena nije moguće sprovesti ni profesionalno obrazovanje delikvenata. 2. One proizvode niz štetnih posljedica kako za društvo, tako i za same osuđenike; Osuđenici postaju žrtve okorjelih zločinaca, profesionalnih kriminalaca i povratnika. Zatvorska sredina postaje „škola za kriminalce“. Štetnom uticaju naročito su izloženi primarni delikventi, tako da one same postaju uzrok povrata. Osuđenik po izlasku iz zatvora postaje socijalno negativno obilježen, stigmatizovan, jer sredina zna za njegovo zatvaranje, čime se narušava njegov ugled u društvu. Takva kazna dovodi do prekida porodičnih, socijalnih i drugih veza, posebno radnog odnosa ugrožavajući egzistenciju osuđenikove porodice, što sve negativno utiče na moral i psihi osuđenog. Njima je u stvari najteže kažnjena porodica osuđenog koja ostaje bez hranioca. Osuđenik nakon izdržane kazne teško pronalazi novi posao, pa ovakva kazna

osnovnom i dodaje da je na njemu najjednostavnije definisati kratkotrajnu kaznu lišenja slobode, s tim što ističe da bi bilo pogrešno insistirati na njegovoj ekskluzivnosti.

⁶ V.Vranj (2009), *Alternativne mjere i sankcije u krivičnom zakonodavstvu i praksi u Bosni i Hercegovini*. Pravni fakultet u Sarajevu, 149, navodi da npr. zakonodavstva Francuske, Španije, Italije, Izraela, Kine smatraju kratkotrajnim kaznama lišenja slobode kazne do jedne godine.

⁷ V.Vidović, 165.

⁸ Detaljnije D.Lazarević, 44-59; Da.Radulović (2010), „Kratkotrajna kazna zatvora (pro et contra)“, *Pravna riječ* br. 23/10, 147-152.

u stvari počinje djelovati tek poslije izlaska iz zatvora 3. Naročito su neadekvatne prema nekim kategorijama delikvenata; To su u prvom redu maloljetnici i mlađa punoljetna lica čija se ličnost još uvijek razvija zbog čega je njihova otpornost na štetne uticaje zatvorske sredine smanjena. To se odnosi i na društveno poremećene osobe, socijalno neadaptirane ličnosti, alkoholičare, povratnike i sugestibilne delikvente. 4. One su nehumane mjere naročito ako se izriču učinocima lakših krivičnih djela koji su prvi put došli u sukob sa zakonom; 5. One su skupe i neekonomične sankcije; Njihovo izvršavanje iziskuje znatna finansijska sredstva i opterećuje budžet. Zbog kratkoće po pravilu nije moguće organizovati neku proizvodnu djelatnost čijim prihodima bi se bar donekle kompenzirali finansijski izdaci nastali njihovim izvršenjem.

Pristalice kratkotrajnih kazni lišenja slobode, čiji je broj značajan,⁹ smatraju da one imaju i dobre strane što im je omogućilo da zauzmu važno mjesto u sudskoj praksi mnogih država. Polazi se od toga da su one ponekad neophodne, kao što je neophodna i sama kazna lišenja slobode, iako je jasno da oduzimanje slobode učiniocu krivičnog djela ne predstavlja savršen oblik društvene reakcije na kriminal. Promjeni raspoloženja prema ovim kaznama doprinio je i XII međunarodni kongres za kazne i njihovo izvršenje održan u Hagu 1950. godine. Tad je prvi put sa jednog međunarodnog skupa poručeno da su one u određenim slučajevima i opravdane, čime su uz dosta opreza i rezervi prvi put zvanično prihvaćene. To je još jače istaknuto na II kongresu UN za sprečavanje zločina i postupanje sa prestupnicima u Londonu 1960. godine gdje je zaključeno da kratkotrajna kazna lišenja slobode može biti štetna u mnogim slučajevima, ali da u nekim pravda zahtjeva upravo njenu primjenu. Poslije tog kongresa došlo je do ispoljavanja i pozitivnih stavova o ovoj kazni. Ukratko, najčešći argumenti za kratkotrajne kazne lišenja slobode su:¹⁰ 1. Individualizacija krivične sankcije čiji je značaj u savremenom krivičnom pravu nespornan zahtjeva i ove kazne; Moderni sistemi krivičnih sankcija često su relativno siromašni. Realizacija načela individualizacije iziskuje postojanje čitavog niza krivičnih sankcija među koje spadaju i ove kazne. Mnogi opravdano sumnjaju da bi sudska praksa bila u stanju da drugim kaznama popuni prazninu koja bi nastala njihovim eliminisanjem. Njihovim ukidanjem se u velikoj mjeri sužava mogućnost adekvatne individualizacije kazne u svakom pojedinom slučaju. Na taj način bi brojni delikventi, na koje bi se ove kazne mogle efikasno primijeniti, bili tretirani drugim neodgovarajućim ili manje efikasnim sankcijama. 2. Ne stoji teza da one nemaju nikakvo generalno i preventivno dejstvo; Za većinu građana strah od zatvora, makar i kratkotrajnog, predstavlja veliku branu protiv kriminalnog ponašanja. Kazna zatvora od samo jednog dana za mnoge predstavlja težak psihološki šok. 3. One su naročito djelotvorne prema nekim kategorijama učinilaca krivičnih djela; Kod profesionalno osposobljenih ne postoji potreba za stručnim i profesionalnim obrazovanjem. Osim toga, oni su i imuni na „kriminalnu infekciju“. One su djelotvorne i prema vozačima koji u alkoholiziranom stanju učine krivično djelo, delikventima koji izbjegavaju da podmiru materijalne obaveze proistekle iz kriminalnog ponašanja npr. alimentaciju. 4. Struktura kriminala uslovljava postojanje ovih kazni; Preovladavaju lakša krivična djela i njihovo eliminisanje može dovesti do veće primjene dužih kazni zatvora, a i osiromašuje sistem

⁹ N.Srzić *et al* (1988), *Krivično pravo SFRJ* – opšti deo, trinaesto izdanje. Savremena administracija, Beograd, 347. navode da nauka krivičnog prava nije jedinstvena u osudi kratkih kazni lišenja slobode i da one imaju veliki broj pristalica.

¹⁰ Detaljnije D. Lazarević, 61-76; Da. Radulović, (2010), 147.

kazni čiji arsenal nije baš jako bogat. 5. Njihovo postojanje podržava javno mnijenje; Ono zbog pravičnosti traži da se u određenim slučajevima reaguje i ovim kaznama. Ukoliko se one izostave može se steći utisak da se neki oblici lakog i srednjeg kriminala tolerišu primjenom mjera na slobodi. Zadovoljenje principa pravičnosti moguće je samo ako postoji srazmjernost između krivičnog djela i kazne, a javnost smatra da neki učinioci krivičnih djela upravo treba da budu kažnjeni ovom kaznom. Od stava javnog mnijenja dosta zavisi autoritet sudskih odluka. 6. U odnosu na dugotrajne kazne lišenja slobode kratkotrajne ipak predstavljaju manje zlo.

Kad se analiziraju argumenti protivnika i pristalica kratkotrajnih kazni lišenja slobode stiče se utisak da su i jedni i drugi „prilično ubjedljivi”.¹¹ Većina prigovora koji se upućuju kratkotrajnim kaznama lišenja slobode može se uputiti i kaznama dužeg trajanja kod kojih su štetne posljedice izrazitije i teže.

DA LI SU KRATKOTRAJNE KAZNE LIŠENJA SLOBODE NEOPHODNE?

U posljednje vrijeme u više međunarodnih dokumenata apelovano je na države da pojačaju napore u traženju mjera koje će omogućiti smanjivanje zatvorske populacije.¹² Savremena kaznena politika nalazi se u fazi koja bi se mogla označiti kao veliko preispitivanje sistema krivičnih sankcija, traženja adekvatnih zamjena za kaznu zatvora, posebno onu kraćeg trajanja.¹³ To posebno vrijedi za BiH kojoj tek predstoje putevi reformi u pravcu usavršavanja postojećih i uvođenja novih vidova alternativnog sankcionisanja.¹⁴ U problematici kratkotrajnih kazni lišenja slobode osnovno pitanje je ono kojim će krivičnim sankcijama ili mjerama one biti zamijenjene. Bitno je da se ne ode tako daleko da kazna izgubi karakteristike društvene osude i mogućnost da istinski djeluje u smislu generalne i specijalne prevencije, da zbog karaktera tih surogata učinilac to ne shvati ozbiljno i da javnost to ne doživi kao neodgovarajuću društvenu reakciju. Neophodno je kritičko ispitivanje ove kazne, ali i oprez u primjeni alternativa.¹⁵ Sud mora imati dovoljno prostora da u svakom konkretnom slučaju izvrši izbor adekvatne sankcije.¹⁶ Osnovno pitanje je da li su alternative adekvatna zamjena za kratkotrajne kazne lišenja slobode i pravo rješenje za učinioce krivičnih djela.¹⁷ Iako postoje ideje da kratkotrajne kazne lišenja slobode treba potpuno eliminisati iz sistema krivičnih sankcija,¹⁸ prevladava shvatanje da to ipak nije

¹¹ V.Vidović, 173.

¹² Detaljnije I.Marković (2004). „Aktuelni problemi u primjeni alternativnih sankcija“. U zborniku *Aktuelna pitanja primjene krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini*. Neum, 1-2.

¹³ M.Babić (2015). „Otkup izrečene kazne zatvora“. *Pravna riječ* br. 44/15, 219.

¹⁴ V.Vranj, 155, ističe da se o posebno bogatom iskustvu BiH u tom pogledu ne može govoriti i da je šira paleta izbora krivičnih sankcija obilježje budućeg pravca razvoja sistema krivičnih sankcija.

¹⁵ F.Bačić (1978), *Krivično pravo* – opći dio. Informator, Zagreb, 416.

¹⁶ Z.Stojanović (2012), „Kaznena politika: raskol između zakona i njegove primene“. U zborniku *Kaznena politika (raskol između zakona i njegove primjene)*. Ministarstvo pravde RS i dr, Istočno Sarajevo, 13.

¹⁷ D.Derenčinović, M.Dragičević Prtenjača i I.Gracin (2019). „Alternative kazni oduzimanja slobode“, 24. Dostupno na transerim.pravo.unizig.hr/wp-content/uploads/2019/01/14.

¹⁸ M.Vešović (1987), „O alternativnim krivičnim sankcijama ili poticaj na razmišljanje o sistemu krivičnih sankcija u jugoslovenskom krivičnom pravu“. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu* br. XXXV, 187. navodi da je Alternativni prijedlog KZ SR Nje-

realno.¹⁹ One egzistiraju u modernim zakonodavstvima upravo zbog toga što nisu pronađene krivične sankcije ili mjere koje bi ih u svim slučajevima mogle uspješno zamijeniti. Njihova neophodnost proizlazi iz potreba kriminalne politike. One u određenim slučajevima predstavljaju najefikasniju sankciju. Ostvarivanje principa srazmjernosti pri izboru i odmjeravanju kazne zahtjeva postojanje i primjenu i ovih kazni.²⁰ Težište u rješavanju ovog problema treba da leži na naučnim istraživanjima koja treba da identifikuju kategorije delikvenata za koje su ove kazne najpogodnije, kao i one kod kojih su kontraindukovane.²¹ Preovladava shvatanje, naročito kod praktičara, da ove kazne, bez obzira na mane, imaju mjesto u savremenim zakonodavstvima. Određene slabosti koje nesumnjivo ispoljavaju treba prevazilaziti, s jedne strane, kroz reformu načina izvršenja, a s druge strane, kroz smanjivanje obima njihove primjene, odnosno zamjenom drugim krivičnim sankcijama. Preovladava shvatanje da se još uvijek ne postavlja pitanje da li kratkotrajne kazne lišenja slobode treba da postoje u savremenom sistemu krivičnih sankcija, već samo pitanje obima i pravilnosti njihove primjene.²²

Za ispravan odgovor na pitanje da li su kratkotrajne kazne lišenja slobode neophodne značajno je utvrditi obim njihove primjene u praksi. Iako je evidentno da se on vremenom smanjivao one su još uvijek veoma zastupljene u praksi. U bivšoj Jugoslaviji u periodu od 1961. do 1970. godine kazne zatvora do šest mjeseci participirale su u izrečenim kaznama lišenja slobode u oko 80% slučajeva. Slična situacija je bila i u većini drugih država.²³ Stanje se ni danas nije bitnije izmijenilo.²⁴ Npr. u Federaciji BiH u periodu od 2003. do 2011. godine izrečene kazne zatvora do šest mjeseci predstavljaju 74,65% svih izrečenih kazni zatvora, a do jedne godine čak 93,57%.²⁵ Obim primjene sam po sebi ukazuje da su ove kazne i dalje neophodne u savremenom zakonodavstvu. Pošto je još uvijek nerealno očekivati da će kratkotrajne kazne lišenja slobode biti potpuno eliminisane iz sistema krivičnih sankcija preovladava shvatanje da ih je neophodno ograničiti. Ograničavanje se postiže na dva načina: Prvo, podizanjem opšteg zakonskog minimuma kazne lišenja slobode čime se onemogućuje izricanje pretjerano kratkih kazni; Drugo, uvođenjem novih krivičnih

mačke (Alterhatventwurf eines Strafgesetzbuch) predviđao potpunu eliminaciju kazne zatvora do šest mjeseci.

¹⁹ V.Vidović, 173, smatra da je njihovo potpuno eliminisanje neprihvatljivo; F.Baćić *et al.* (1988), *Komentar Krivičnog zakona SFR Jugoslavije*. Savremena administracija, Beograd, 183. navode da se kazne zatvora u kraćem trajanju ne mogu eliminisati ni u zakonodavstvu ni u praksi, jer i one mogu predstavljati veoma uspješnu krivičnopravnu mjeru prema nekim kategorijama učinilaca krivičnih djela; B.Čejović (2002), *Krivično pravo* – opšti deo, Službeni list, Beograd, 444. ističe da ima takvih učinilaca krivičnih djela za koje se kratke kazne zatvora pokazuju kao veoma efikasne, te da sa gledišta principa individualizacije one imaju svoje opravdanje.

²⁰ Z.Stojanović (2002), *Krivično pravo* – opšti deo, Službeni glasnik, Beograd, 297.

²¹ V.Vidović, 179.

²² Da.Radulović, (2010), 155.

²³ D.Lazarević, 32. Autorica na str. 29. navodi da je radna grupa konsultativne komisije UN na sastanku u Strazburu konstatovala da kazne lišenja slobode do šest mjeseci pedesetih godina prošlog vijeka predstavljaju prosječno 75% svih izrečenih kazni lišenja slobode.

²⁴ B.Čejović, 444. navodi da u svijetu više od 2/3 kazni lišenja slobode predstavljaju kratke.

²⁵ H.Sijerčić-Čolić (2013), „Kućni zatvor s elektronskim nadzorom u Federaciji Bosne i Hercegovine“. *Pravna riječ* br. 37/13, 260. Autorica u kratkotrajne kazne zatvora ubraja i one do jedne godine.

sankcija i mjera postupanja na slobodi koje će ih zamijeniti. Tendenciju podizanja opšteg zakonskog minimuma kazni lišenja slobode jasno uočavamo u našem zakonodavstvu. Po čl. 30, KZ FNR Jugoslavije iz 1951. godine opšti minimum kazne zatvora bio je tri dana,²⁶ po čl. 38, st. 1, KZ SFR Jugoslavije petnaest dana,²⁷ po čl. 36. st. 1. KZ RS iz 2000. godine trideset dana,²⁸ a isti je bio i po čl. 32. KZ RS iz 2003. godine.²⁹ Ova tendencija postoji u većini savremenih zakonodavstava. Iako je u većini zakonodavstava opšti minimum kazni lišenja slobode trideset dana još uvijek postoje i ona u kojima je on znatno manji.³⁰ Pitanje podizanja opšteg minimuma kazni lišenja slobode nije baš jednostavno. Pojedini autori ističu da se ne može ići u pravcu potpunog ukidanja kazne zatvora ispod određene granice trajanja, jer ta ideja vodi ka isuviše oštrom podvajanju teškog i srednjeg kriminala.³¹

Pojedini autori, ne sporeći da su alternativne sankcije dobro sredstvo za zamjenu kratkotrajnih kazni lišenja slobode, ističu i problem vidljiv posebno u našem zakonodavstvu po kome njihovom uvođenju nije prethodila jasno izražena stvarna namjera zakonodavca da ih sprovede u život, a ne da ih formalno uvede u zakonodavstvo radi zadovoljavanja međunarodnih obaveza, a potom zbog nepripremljenosti javnosti i kapaciteta potrebnih za njihovu implementaciju ostavi da budu mrtvo slovo na papiru.³² Jedan od prigovora alternativnim sankcijama i mjerama jeste njihova neefikasnost u procesu zaštite društva od kriminala koji proizlazi i zbog toga, što se od samog njihovog uvođenja u zakonodavstva od njih previše očekivalo. Pred njih su postavljeni nerealni zahtjevi, a prethodno nisu obezbijeđeni organizaciono tehnički i drugi uslovi za njihovu efikasnu primjenu.³³ U posljednje vrijeme javljaju se i autori koji ističu da kritike kratkotrajnim kaznama lišenja slobode slabe i da se javljaju neki novi argumenti koji njima idu u prilog. Oni smatraju da je promjena stava prema ovim kaznama posljedica realnijeg sagledavanja dometa resocijalizacije jer je ranije osnovni prigovor bio taj da se ona ne može postići u kratkom periodu. Oni zaključuju da je kratko trajanje ovih kazni prednost, a ne mana i da ostvarivanje principa srazmjernosti zahtjeva i ovakve kazne za koje, svakako, i dalje ima mjesta u sistemu krivičnih sankcija. Saznanje da dugotrajne kazne lišenja slobode često, umjesto resocijalizaciji vode daljoj desocijalizaciji osuđenog lica, znatno umanjuju značaj i težinu prigovora koji se upućuju kratkotrajnim kaznama lišenja slobode.³⁴ Kao supstituti kratkotrajnoj kazni lišenja slobode u literaturi se navodi više različitih krivičnih sankcija i mjera. Zamjena kratkotrajne kazne lišenja slobode uslovnom osudom tradicionalno je

²⁶ Krivični zakonik FNR Jugoslavije – *S.list FNR Jugoslavije*, br. 13/51.

²⁷ Krivični zakon SFR Jugoslavije – *S.list SFR Jugoslavije*, br. 44/76.

²⁸ Krivični zakonik Republike Srpske – *S.glasnik R.Srpske* br. 22/2000.

²⁹ Krivični zakon Republike Srpske – *S.glasnik R.Srpske* br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1712 i 67/13.

³⁰ V.Vranj, 150, navodi da je npr. opšti minimum ove kazne u Poljskoj sedam dana, u Grčkoj deset dana, u Italiji pet dana; Opšti minimum ove kazne od tri dana predviđa i § 40. KZ Švajcarske; M.Babić i I.Marković (2008), *Krivično pravo* – opšti dio. Pravni fakultet u Banjoj Luci, 383, navode da je u najvećem broju krivičnih zakonodavstava prihvaćena minimalna granica od trideset dana

³¹ M.Vešović, 188.

³² V.Ikanović (2015), „Alternativne sankcije u raskoraku između normativnog i stvarnog“. *Godišnjak Fakulteta prvnih nauka „Apeiron“* br. 5/15, 135. i 136.

³³ Da.Radulović (2011), „Alternativne krivične sankcije u svjetlu međunarodnih dokumenata, opravdanost i kritika“. *Pravna riječ* br. 29/11, 425. i 426.

³⁴ Z. Stojanović (2009), *Komentar Krivičnog zakonika*. Službeni glasnik, Beograd, 187.

rješenje koje dugo egzstira u nauci, ali i u praksi. To važi i za zamjenu kratkotrajne kazne lišenja slobode novčanom kaznom.³⁵ Novčana kazna se u novije vrijeme u nekim zemljama npr. u Japanu, Njemačkoj, Austriji primjenjuje u preko 80% slučajeva.³⁶ I rad za opšte dobro na slobodi svi autori koji su se bavili ovom problematikom navode kao jednu od alternativa kratkotrajnoj kazni lišenja slobode.³⁷ I zamjena izrečene zatvorske kazne novčanom kaznom se spominje kao jedan od modaliteta zamjene kratkotrajne kazne lišenja slobode. On nije nepoznat u uporednom pravu, pa ga npr. poznaje špansko zakonodavstvo.³⁸ Kao zamjena kratkotrajne kazne lišenja slobode u posljednje vrijeme javlja se i tzv. kućni zatvor. Pojedini autori ga smatraju veoma pogodnom zamjenom za kaznu zatvora.³⁹ Kao alternative kratkotrajnim kaznama lišenja slobode još se spominju sudska opomena,⁴⁰ mjera poluslobode ili djelimično izvršenje kazne zatvora, uslovni otpust, Kao jedna od alternativa kratkotrajnoj kazni lišenja slobode javlja se i „ustanova izuzetnosti“ ovih kazni.

KRATAK OSVRT NA KRATKOTRAJNE KAZNE LIŠENJA SLOBODE U UPOREDNOM ZAKONODAVSTVU

Osim u hrvatskom, u svim ostalim zakonodavstvima država nastalih raspadom bivše SFR Jugoslavije opšti minimum kazne zatvora je trideset dana.⁴¹ To se odnosi i na ostale krivične zakone koji se primjenjuju u BiH.⁴² U svim ovim zakonodavstvima nije predviđena izuzetna primjena kratkotrajne kazne zatvora. Očito je da je uzor za reformu kratkotrajne kazne zatvora u našem zakonodavstvu bio Kazneni zakon Hrvatske.⁴³ Po čl. 44, st. 1, Kaznenog zakona Hrvatske kazna zatvora ne može biti kraća od tri mjeseca. Po čl.

³⁵ M.Babić, 219. uslovnu osudu i novčanu kaznu označava „provjerenim“ alternativama kazni lišenja slobode.

³⁶ M.Babić i I.Marković, 383.

³⁷ To ističu npr. V. Ikanović (2003), „Zamjena izrečene kazne zatvora novčanom kaznom i radom za opšte dobro na slobodi u Krivičnom zakoniku Republike Srpske“. *Glasnik pravde* br. 10-11/2003, 209; I.Marković, 3; M.Babić, 219.

³⁸ Posljednja izmjena Código Penal iz 2010. godine, navedeno po L.Cvitanović i I.Glavić (2011), „Prvi pogled na uvjetnu osudu u novom Kaznenom zakonu“. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* br. 2/11, 763.

³⁹ M.Bukarica (2018), „Kazna zatvora u uporednom zakonodavstvu i u Bosni i Hercegovini“. *Pravo i pravda* br. 1/18, 365. O modalitetima kućnog zatvora u pojedinim državama detaljnije, 365-368.

⁴⁰ Nju npr. spominju F.Bačić, 418; V.Vranj, 153.

⁴¹ Čl. 45, Krivičnog zakonika Srbije – *S.glasnik R.Srbije* br. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 11/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19, čl. 36, Krivičnog zakonika Crne Gore – *S.list Crne Gore* br. 70/03, 13/04, 47/06, 40/08, 25/10, 73/10, 32/11, 64/11, 40/13, 56/13, 14/15, 42/15, 58/15, 44/17, 49/18 i 3/20, čl. 35, Krivičen zakonik Makedonije – *S.vesnik R.Makedonije* br. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 87/07, 7/07, 139/08, 114/09, 44/11, 51/11, 135/11, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/15, 196/14, 226/15 i 97/17, čl. 46, Kazenskog zakonika Slovenije – *U.list R.Slovenije* br. 50/12, 54/15, 6/16, 38/16, 27/17 i 23/20.

⁴² Čl. 42, Krivičnog zakona BiH – *S.glasnik BiH* br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15 i 35/18, čl. 43, Krivičnog zakona F BiH – *S.novine F BiH* br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17 i čl. 43, Krivičnog zakona Brčko D BiH – *S.glasnik B D BiH* br. 33/13, 26/16, 13/17 i 50/18.

⁴³ Kazneni zakon Hrvatske – *N.novine R.Hrvatske* br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18 i 126/19.

45, st. 1. čiji naslov glasi „Iznimnost kratkotrajne kazne zatvora“ kaznu zatvora u trajanju do šest mjeseci sud može izreći samo ako se može očekivati da se novčana kazna ili rad za opšte dobro neće moći izvršiti ili ako se novčanom kaznom, radom za opšte dobro ili uslovnom osudom ne bi mogla postići svrha kažnjavanja. Ova odredba se ne odnosi na kaznu zatvora kao zamjenu za neplaćenu novčanu kaznu ili za neizvršen rad za opšte dobro ili za opozvanu uslovnu osudu. Cilj reforme kazne zatvora u hrvatskom zakonodavstvu bio je ograničavanje mogućnosti izricanja kratkotrajnih zatvorskih kazni i podsticaj većoj primjeni alternativnih sankcija zbog toga što je Hrvatska u više navrata upozorena na prenatrpanost zatvorskog sistema od Evropskog odbora za prevenciju od mučenja i nečovječnog postupanja ili kazne.⁴⁴ Ovim rješenjem kratkotrajna zatvorska kazna postala je „iznimka“.⁴⁵ U slučaju njenog izricanja ona se mora posebno obrazložiti valjanim razlozima.⁴⁶ Pored toga, prošireni su katalog i mogućnost izricanja alternativnih sankcija, rada za opšte dobro i uslovne osude.⁴⁷ Rješenje je kratkotrajnoj kazni zatvora u hrvatsko zakonodavstvo uvedeno je po uzoru na švajcarsko, njemačko i austrijsko.⁴⁸ Smatra se da je rad za opšte dobro jedna od najboljih alternativa kazni zatvora, mada u praksi još uvijek nije dovoljno došao do izražaja.⁴⁹ Ovo rješenje predstavlja kombinaciju područja izvršnog prava po uzoru na švajcarsko (očekivanje da se novčana kazna i rad za opšte dobro neće moći izvršiti) i materijalnog prava po uzoru na njemačko (procjena da se nezatvorskim mjerama može postići svrha kažnjavanja).⁵⁰ Njegova intencija nije da se u slučajevima u kojima se ranije izricala kratkotrajna безусловna kazna zatvora izriče uslovna osuda, već češće izricanje novčane kazne i rada za opšte dobro.⁵¹ Kad je riječ o sankcijama koje treba da budu alternativa kratkotrajnoj zatvorskoj kazni u Hrvatskoj je od 2011. do 2016. godine izrečeno je 75,3% uslovnih osuda, 2,85% novčanih kazni i 6,6% rada za opšte dobro.⁵²

Slična rješenja za kratkotrajnu kaznu lišenja slobode nalazimo još u austrijskom, njemačkom i švajcarskom zakonodavstvu. Po § 37, KZ Austrije (Strafgesetzbuch) kratkotrajna kazna zatvora je ona do godinu dana, za razliku od ranijeg rješenja po kome je to bila

⁴⁴ Vlada Republike Hrvatske (2011), Prijedlog kaznenog zakona, 4.

⁴⁵ Vlada Republike Hrvatske, 5; T.Bubalo (2012), „Kaznenopravne sankcije u novom kaznenom zakonu Republike Hrvatske“. U zborniku *Kaznena politika (raskol između zakona i njegove primjene)*. Ministarstvo pravde RS i dr, Istočno Sarajevo, 143. smatra da je ovim rješenjem kratkotrajna kazna zatvora svedena na „minimum“.

⁴⁶ Vlada Republike Hrvatske, 5; K.Turković i A.Maršalevski (2012), „Reforma sustava kazni u novom kaznenom zakonu“. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* br. 2/12, 813, navode da će sud kad izrekne kaznu zatvora kraću od šest mjeseci morati dodatno da obrazloži zbog čega se nije odlučio za novčanu kaznu, rad za opšte dobro ili uslovnu osudu; Bubalo, 143, to ističe za austrijsko zakonodavstvo.

⁴⁷ Vlada Republike Hrvatske, 5.

⁴⁸ K.Turković i A.Maršalevski, 813.

⁴⁹ K.Turković i A.Maršalevski, 805, navode da je broj izrečenih zamjena kazne radom za opšte dobro u porastu pa je npr. 1998. godine izrečen samo u pet slučajeva, a u 2011. godini u 847. slučajeva.

⁵⁰ L.Cvitanović i I.Glavić, 759.

⁵¹ L.Cvitanović i I.Glavić, 759. Autori na str. 763. dodaju i da se u Obrazloženju Kaznenog zakona navodi da ograničavanje uslovne osude na izrečenu kaznu zatvora do jedne godine „potiče na zamjenu kazne zatvora radom za opšte dobro ili novčanom kaznom“.

⁵² D.Derenčinović, M.Dragičević Prtenjača i D.Gracin, 11-18.

kazna do šest mjeseci.⁵³ Kao zamjena za kratkotrajnu kaznu zatvora predviđa se isključivo novčana kazna najviše do 720 dnevnih iznosa. Izricanje novčane kazne umjesto kratkotrajne kazne zatvora moguće je za krivična djela za koja je propisana kazna zatvora do deset godina u slučaju kad izricanje kazne zatvora nije neophodno da bi se učiniocu onemogućilo dalje vršenje krivičnih djela. Kad se radi o krivičnim djelima za koja je propisana kazna zatvora preko pet godina potrebno je i da je izricanje novčane kazne dovoljno za sprečavanje vršenja krivičnih djela od drugih učinilaca. Naslov § 47, KZ Njemačke (Strafgesetzbuch) ističe „izuzetnost“ izricanja kratkotrajne kazne zatvora koja je po toj odredbi ona do šest mjeseci. Nju sud može izreći samo ako posebne okolnosti djela ili učinioca pokazuju da je radi uticaja na učinioca i radi zaštite pravnog poretka ona neophodna. Umjesto kazne zatvora do šest mjeseci sud može izreći novčanu kaznu i za krivična djela za koja nije propisana. Propisano je da pri zamjeni kazni zatvora od jednog mjeseca odgovora novčana kazna od trideset dnevnih iznosa.⁵⁴ § 41, KZ Švajcarske (Strafgesetzbuch) propisuje uslove pod kojima se može izreći kazna zatvora umjesto novčane kazne. Kazna zatvora se može izreći samo onda ako je neophodna da se učinilac krivičnog djela spriječi u daljem vršenju krivičnih djela, ako je vjerovatno da se novčana kazna ne može izvršiti i ako je u konkretnom slučaju izricanje kazne zatvora opravdano.

KRATKOTRAJNA KAZNA ZATVORA U KRIVIČNOM ZAKONIKU REPUBLIKE SRPSKE

Novi Krivični zakonik Republike Srpske (u daljem tekstu KZ RS)⁵⁵ po ugledu na Kazneni zakon Hrvatske potpuno je reformisao kratkotrajnu kaznu zatvora na dva načina:⁵⁶ Prvo, opšti minimum kazne zatvora povećan je sa trideset dana na tri mjeseca (čl. 46, st. 1.). Ovim rješenjem u našem zakonodavstvu nastavljen je trend povećanja opšteg minimuma ove kazne. Drugo, propisano je da se kazna zatvora od tri do šest mjeseci izriče samo ako posebne okolnosti djela i učinioca pokazuju da se novčanom kaznom ne može postići svrha kažnjavanja ili da se novčana kazna neće moći izvršiti (čl. 46, st. 3.). Prethodno rješenje se ne odnosi na kaznu zatvora kao zamjenu za neplaćenu novčanu kaznu ili za opozvnu uslovnu osudu (čl. 46, st. 4.). Iako je ovo jedna od najznačajnijih novina u novom KZ RS koja će u praksi ostaviti značajan trag u našoj stručnoj javnosti prošla je skoro nezapaženo. Novo rješenje je u našoj stručnoj literaturi doživjelo i prve kritike. Ikanović smatra da je opravdano napušteno ranije rješenje koje je omogućavalo zamjenu izrečene kazne zatvora novčanom kaznom, ali da se ovdje radi o djelimično modifikovanom i pomalo nejasnom rješenju urađenom po ugledu na slično rješenje u njemačkom KZ, koje je u tom zakoniku smješteno u odredbe o odmjeravanju kazne, gdje i stvarno pripada.⁵⁷ Institut izuzetne primjene kazne kratkotrajnog zatvora predstavlja u stvari zamjenu za raniju mogućnost zamjene izrečene kazne zatvora do šest mjeseci novčanom kaznom, koja je novim KZ RS napuštena.

⁵³ Prevod § 37. onako kako je ranije glasilo vidjeti kod M.Vešović, 187.

⁵⁴ Po KZ Njemačke novčana kazna se izriče u rasponu od pet do tri stotine šezdeset dnevnih iznosa.

⁵⁵ Krivični zakonik Republike Srpske – *S.glasnik R.Srpske* br. 64/17.

⁵⁶ Čl. 9, Nacrta Zakona o izmjenama i dopunama KZ RS iz decembra 2019. godine predviđa da se kazna zatvora do šest mjeseci, sa malim izmjenama, reguliše posebnim članom koji bi nosio naziv „Izuzetnost kratkotrajne kazne zatvora“.

⁵⁷ V.Ikanović (2017), „Pojedina rješenja u nacrtu krivičnog zakonika Republike Srpske“. *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka Apeiron* br. 7/17, 166.

Ovoj izuzetno značajnoj reformi kratkotrajne kazne zatvora nije prethodilo bilo kakvo istraživanje. To važi i za sva ostala nova rješenja u novom KZ RS, kao i za ostale izmjene krivičnog zakonodavstva koje su se desile posljednjih decenija.⁵⁸ Ovo je dobrim dijelom karakteristično i za zakonodavstva većine ostalih država nastalih raspadom bivše SFR Jugoslavije.⁵⁹ Ne treba posebno isticati nedostatke reforme bilo kog krivičnog pravnog instituta kojoj ne prethodi bilo kakvo istraživanje. Za ovu reformu je bilo neophodno sprovesti određena istraživanja koja bi pokazala u kom obimu se u praksi primjenjivala kazna zatvora do šest mjeseci, za koja sve krivična djela i u kom obimu s obzirom na propisanu kaznu, u kom obimu su se primjenjivale druge krivične sankcije i mjere koje treba da budu zamjena za ovu kaznu, koje krivične sankcije i mjere i u kom obimu treba da zamjene kaznu zatvora do šest mjeseci. Bez odgovora na ova, ali i neka druga pitanja, reforma kratkotrajne kazne zatvora može predstavljati „lutanje po mraku“. Na savjetovanju Jugoslovenskog udruženja za penologiju održanom u Sremskoj Mitrovici 1968. godine zaključeno je „da su kratke kazne zatvora kod nas još nedovoljno izučeni problem i da je neophodno nastaviti sa istraživanjem i mnogo svestranije i intenzivnije prići rješavanju tog problema“. Ovaj zaključak ni dan danas nije ništa manje aktuelan, iako izgleda da nismo poslušali preporuke o načinu na koji se taj problem jedino može kvalitetno riješiti. I u stručnoj literaturi prije reforme problem kratkotrajne kazne zatvora bio je rijetko i svakako nedovoljno stručno obrađen i analiziran.⁶⁰ Smatra se da novo zakonsko rješenje u pogledu kratkotrajne kazne zatvora potiče od Babića koji je bio predsjednik radne grupe za izradu novog KZ RS. On je bio jedan od glavnih kritičara instituta tzv. otkupa kazne zatvora, kao jedne od alternativa kazni kratkotrajnog zatvora. Babić je isticao da je otkup kazne zatvora rješenje koje otklanja primjenu kratkotrajne kazne zatvora i da je uvođenjem te mogućnosti naš zakonodavac ocijenio da postojeći sistem alternativnih krivičnih sankcija nije dovoljan ili funkcionalan, pa ga treba dopuniti i ovakvom „alternativnom mjerom“. On je isticao da takvom zakonodavčevom izboru nije prethodilo ozbiljno i studiozno ispitivanje i analiza efekata primjene drugih alternativnih krivičnih sankcija koje postoje u našem zakonodavstvu zaključujući da je zamjena izrečene kazne zatvora novčanom kaznom najjednostavnije rješenje koje donosi prihode, ali se pri tome posve zanemaruju ciljevi i svrha postojanja i primjene krivičnog prava.⁶¹

⁵⁸ R.Janković. (2019), „Osvrt na opšti dio Krivičnog zakonika Republike Srpske“. *Advokatura* br. 23/19, 102.

⁵⁹ Npr. Dr. Radulović (2007), „Da li su nam potrebne česte izmjene krivičnog procesnog zakonodavstva ili ram za sliku novog Zakonika o krivičnom postupku Crne gore“. *Pravna riječ* br. 12/07, 64 za reformu ZKP Crne Gore ističe da je tako značajne kodifikacije „opasno vršiti, a da prije toga nije napravljeno bar neko elementarno istraživanje“ koje bi pokazalo koji su to problemi u njegovoj praktičnoj primjeni; S.Jovanović (2017), „Izmene krivičnog zakonodavstva Srbije i evropski standardi zaštite žena od nasilja“. U zborniku *Usaglašavanje pravne regulative sa pravnim tekovinama Evropske unije*, Institut za uporedno pravo iz Beograda i Istraživački centar Banja Luka, 42 ističe da prije pooštavanja krivičnog represije u Srbiji nije izvršeno bilo kakvo istraživanje koje bi ukazalo da je to neophodno.

⁶⁰ Ideju da se umjesto zamjene izrečene kazne zatvora novčanom kaznom prihvatiti institut „izuzetne primjene kazne zatvora do šest mjeseci“ iznio je V.Ikanović (2013), „Zamjena izrečene kazne zatvora novčanom kaznom u krivičnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini“. *Pravna riječ* br. 37/13, 315. Autor je predlagao da se ovaj institut prihvatiti u izvornom njemačkom obliku bez nepotrebnih modifikacija.

⁶¹ M.Babić, 220-222.

Novi KZ RS je, što se u uporednom zakonodavstvu rjeđe čini, izričito odredio pojam kratkotrajne kazne zatvora. To je kazna zatvora do šest mjeseci. On je potpuno onemogućio izricanje kazne zatvora manje od tri mjeseca. Radi svestrane analize treba istaći da kazna zatvora do tri mjeseca u našoj praksi do donošenja novog KZ RS nije bila ni malo rijetka.⁶² Ovakvim rješenjem značajno se ograničava kratkotrajna kazna zatvora. Osim u hrvatskom, ovo rješenje ne nalazimo u ostalim zakonodavstvima koja su poslužila našem i hrvatskom kao uzor za normiranje ove kazne.⁶³ Zbog toga se opravdano nameće pitanje da li je ono i najoptimalnije. Novi KZ RS kaznu kratkotrajnog zatvora praktično pretvara u izuzetak, u „statističku grešku“. Takav zaključak još više potvrđuje stanovište Vrhovnog suda RS po kome se novčana kazna kao zamjena za kaznu zatvora do šest mjeseci može izreći i onda kad odredbe KZ RS ne omogućavaju izricanje novčane kazne. Zanimljivo je da je Zakon o prekršajima RS iz 2014. godine krenuo u suprotnom pravcu tako što je ponovo čl. 42, u sistem prekršajnih sankcija uvrstio kaznu zatvora od deset do šezdeset dana, koja u ranijem Zakonu o prekršajima RS nije postojala.⁶⁴ Sasvim osnovano može postaviti pitanje da li su rješenja iz KZ RS i Zakona o prekršajima RS kao dijelovima istog pravnog sistema u kolizija, odnosno da li je logično da se ponovo uvodi mogućnost izricanja kratkotrajne kazne zatvora za prekršaje, a ista ta mogućnost za krivična djela se praktično izbacuje.

Iako nisu poznati zvanični podaci nema sumnje da je na kazne zatvora do šest mjeseci u ukupnom broju izrečenih kazni zatvora do novog KZ RS otpadao značajan dio.⁶⁵ To je karakteristika i većine drugih savremenih zakonodavstava. Na to ukazuju dostupni podaci iz našeg okruženja npr. u Federaciji BiH kazna zatvora do šest mjeseci u periodu od 2001. do 2006. godine izrečena je u 81,4% slučajeva u kojima je izrečena kazna zatvora, a od šest mjeseci do jedne godine u još 13,2% slučajeva.⁶⁶ To je razlog zbog koga je bila potrebna posebna opreznost prilikom prihvatanja rješenja po kome se kratkotrajna kazna zatvora izriče samo izuzetno.⁶⁷ Veliki udio kratkotrajne kazne zatvora u ukupno izrečenim kaznama zatvora pokazuje da problem zamjene te kazne drugim krivičnim sankcijama i mjerama nije ni malo jednostavan. Njegovo rješavanje na zadovoljavajući način zahtjeva postojanje jedne šire palete sankcija i mjera. Da bi se ograničilo izricanje kratkotrajne kazne zatvora, pogotovo ako ona postaje izuzetak kao u našem zakonodavstvu, neophodno je pronaći raznovrsne oblike zamjene. Kakvo je stanje po tom pitanju u našem zakonodavstvu? U njemu je kao zamjenu za kratkotrajnu kaznu zatvora moguće izreći novčanu kaznu i alternativne mjere uslovnu osudu i uslovnu osudu sa zaštitnim nadzorom koja je sada postala samostalna alternativna mjera. U našoj praksi uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom izuzetno rijetko se izriče. I rad u javnom interesu, koji se u literaturi označava kao jedna

⁶² Istraživanje autora pokazalo je da je u 21,95% slučajeva u kojima je zaključen sporazum u periodu od 2011. do 2018. godine u OJT u Banjoj Luci u kome je predložena kazna zatvora bila predložena kazna zatvora do tri mjeseci.

⁶³ Po § 18, austrijskog Strafgesetzbuch opšti minimum kazne zatvora je jedan dan, po § 40, švajcarskog Strafgesetzbuch on je tri dana, dok je po § 38, njemačkog Strafgesetzbuch mjesec dana.

⁶⁴ Zakon o prekršajima Republike Srpske – S.glasnik R.Srpske br. 63/14.

⁶⁵ Istraživanje autora pokazalo je da je u 54,74% slučajeva u kojima je zaključen sporazum u OJT u Banjoj Luci u periodu od 2011. do 2018. godine sa predloženom kaznom zatvora bila predložena kazna zatvora do šest mjeseci.

⁶⁶ V.Vranj, 198.

⁶⁷ R.Janković, 72.

od alternativa kratkotrajnoj kazni zatvora se u našoj praksi još uvijek ne primjenjuje. To važi i za kućni zatvor kao način izvršenja kratkotrajne kazne zatvora, koji se, isto tako, u literaturi spominje kao jedna od alternativa ovoj kazni. Pored toga i rad u javnom interesu i kućni zatvor se izriču tek nakon pravosnažnosti presude, što znači da prethodno mora biti izrečena kazna kratkotrajnog zatvora. Zbog toga oni ne mogu ni biti prava zamjena za izricanje ove kazne. Dakle, kao krivične sankcije koje u našem zakonodavstvu dolaze u obzir umjesto izricanja kazne kratkotrajnog zatvora preostale su samo novčana kazna i uslovna osuda. Nema nikakve sumnje da je spektar krivičnih sankcija i mjera koje treba da zamjene izricanje kazne zatvora do šest mjeseci izuzetno siromašan. Ta činjenica samo po sebi može da izazove sumnju u opravdanost rješenja po kome se kratkotrajna kazna zatvora izriče samo izuzetno.

Kad se izricanje kazne zatvora do šest mjeseci praktično pretvara u izuzetak logično bi bilo da se istovremeno nizom novih rješenja proširuje prostor za izricanje drugih krivičnih sankcija i mjera koje treba da taj prostor koji je napustila kazna zatvora do šest mjeseci „popune“. Da li je to tako i učinjeno? Ako analiziramo neka rješenja iz novog KZ RS uočavamo da je učinjeno upravo suprotno. Novi KZ RS je u odnosu na KZ RS iz 2003. godine znatno ograničio primjenu uslovne osude (čl. 63.). Sada se u uslovnoj osudi može utvrditi kazna zatvora do jedne godine, za razliku od KZ RS iz 2003. godine po kome se mogla utvrditi kazna zatvora do dvije godine. Osim toga, novi KZ RS je propisao i da se uslovna osuda ne može izreći za krivična djela za koja se može izreći kazna zatvora u trajanju od deset godina. Takvo ograničenje KZ RS iz 2003. godine nije predviđao. Za neka krivična djela za koja se može izreći kazna zatvora do deset godina, ona za koja je propisan poseban minimum kazne zatvora od jedne godine, primjenom odredbi o ublažavanju kazne moguće je izreći kaznu zatvora od šest mjeseci. Za ta krivična djela sada se ne može izreći uslovna osuda, iako je po KZ RS iz 2003. godine mogla. Dalje, novi KZ RS je iz sistema krivičnih sankcija izbacio sudsku opomenu, koja se u literaturi spominje kao jedna od alternativa kratkotrajnoj kazni zatvora, a koja je postojala u KZ RS iz 2003. godine.⁶⁸ Novi KZ RS je znatno pooštrio granice za ublažavanje kazne, čime je ograničio i mogućnosti za izricanje novčane kazne koja treba da bude glavna alternativa kazni zatvora od šest mjeseci. Za krivično djelo za koje je kao poseban minimum propisana kazna zatvora bez naznačenja najmanje mjere (kazna zatvora od tri mjeseca), za koje nije propisana novčana kazna, ublažavanjem se može izreći novčana kazna (čl. 54, st. 7.) Po KZ RS iz 2003. godine (čl. 39, st. 4.) novčana kazne se mogla izreći ublažavanjem kazne čak za krivična djela za koja je kao poseban minimum bila propisana kazna zatvora od dvije godine. Dakle, novi KZ RS je drastično pooštrio granice za ublažavanje kazne, a samim tim i drastično ograničio mogućnost izricanja novčane kazne. Sud je rad za opšte dobro na slobodi po KZ RS iz 2003. godine istovremeno određivao sa izricanjem kazne zatvora do jedne godine, za razliku od rada u javnom interesu kojim se po novom KZ RS zamjenjuje kazna zatvora do

⁶⁸ Mnogi smatraju da izbacivanje sudske opomene iz sistema krivičnih sankcija nije opravdano. U Primjedbama OJT u Banjoj Luci na Nacrt KZ RS br. A-16/17 od 12. januara 2017. godine navodi se da zadržavanje sudske opomene ima puni smisao i opravdanje kod „sitnih“ krivičnih djela; R. Janković, 71, ističe da izbacivanju sudske opomene nije prethodilo bilo kakvo istraživanje, da za to nije dato bilo kakvo obrazloženje, da se na taj način smanjuju mogućnosti za individualizaciju krivičnih sankcija, da u praksi postoje slučajevi u kojima je njeno izricanje opravdano, da ona postoji u mnogim zakonodavstvima i da u našoj praksi nije zloupotrebjavana.

jedne godine na zahtjev „osuđenog“, tek nakon pravosnažnosti presude. Iako se ni jedna od ovih mjera praktično ne primjenjuje, očito je da bi se ranije rješenje bolje uklopilo kao alternativa izricanju kazne zatvora do šest mjeseci. Analizirajući neka od ovih novih strožijih rješenja pojedini autori zaključuju da bi se čak u budućnosti moglo očekivati povećanje broja izrečenih zatvorskih kazni.⁶⁹

Intencija novog KZ RS je da se umjesto kazne zatvora do šest mjeseci izriče novčana kazna. On isključivo u novčanoj kazni vidi alternativu kazni zatvora do šest mjeseci. To se jasno vidi iz uslova pod kojima je izuzetno moguće izreći kaznu zatvora do šest mjeseci. Predviđena su dva i oba su vezana za novčanu kaznu. Prvi, ako posebne okolnosti djela i učinioca pokazuju da se novčanom kaznom ne može postići svrha kažnjavanja; i drugi, ako se novčana kazna neće moći izvršiti. Osnovano se može postaviti pitanje da li je isključivo oslanjanje na novčanu kaznu kao alternativu kazni kratkotrajnog zatvora zadovoljavajuće rješenje. Na ovo pitanje nameće se negativan odgovor. Bačić je još prije više od četiri decenije isticao da je prilikom ograničavanja kratkotrajne kazne zatvora izuzetno važno njoj naći raznovrsne oblike zamjene, jer ako se sve svede na to da se umjesto nje izriče novčana kazna, to bi bilo rješenje povoljno za bogate, a nepovoljno za siromašne.⁷⁰ Osim toga, takvo rješenje nije dobro ni za realizaciju principa individualizacije.⁷¹ Novi KZ RS u uslovnoj osudi ne vidi alternativu kazni zatvora do šest mjeseci. Na ovakav zaključak ne upućuje samo odredba kojom je regulisan zatvor do šest mjeseci, već i stanje u našoj praksi. Kod nas su česte primjedbe da se uslovna osuda i inače previše primjenjuje.⁷² Na njih nalazimo i u okruženju.⁷³ Uslovna osuda u mnogim slučajevima kad se sudi povratnicima očigledno ne bi bila odgovarajuća zamjena za kaznu zatvora do šest mjeseci.⁷⁴ Rješenje koje isključivo u novčanoj kazni vidi alternativu izricanju kratkotrajne kazne zatvora znatno je uže i od rješenja iz Kaznenog zakona Hrvatske koji predviđa više alternativa. Osim novčane kazne to su još uslovna osuda i rad za opšte dobro. Kad se radi o novčanoj kazni kao alternativu kazni zatvora do šest mjeseci treba obratiti pažnju i na obim njene primjene koji u Republici Srpskoj ni izbliza nije onakav kakav srećemo u nekim najrazvijenim državama, pri čemu ni iznosi izrečenih novčanih kazni kod nas nisu ni blizu iznosima u tim državama.⁷⁵

⁶⁹ M.Bukarica, 375; R.Janković, 72, smatra da će se povećati broj izrečenih dužih kazni zatvora.

⁷⁰ F.Bačić, 416.

⁷¹ F.Bačić, 416.

⁷² V.Vranj, 194, navodi da je u periodu od 2001. do 2006. godine uslovna osuda u Federaciji BiH izrečena u 73,7% slučajeva.

⁷³ L.Cvitanović i I.Glavić, 764, ističu da je potreba smanjivanja udjela uslovne osude u hrvatskom zakonodavstvu nesporna; Z.Stojanović (2012), 12. i 13, ističe da je Srbija među prvima u Evropi po izricanim uslovnim osudama i da rješenje treba tražiti u smanjenju broja izrečenih uslovnih osuda kroz češće izricanje novčane kazne. Autor navodi da se u Srbiji u 2009. godini 57,21% izrečenih krivičnih sankcija odnosi na uslovnu osudu.

⁷⁴ V.Vranj, 200, navodi da od ukupnog broja osuđenih na kaznu zatvora u Federaciji BiH u periodu od 2001. do 2006. godine povratnici čine čak 17,6%; Z.Stojanović (2012), 12, navodi da je u Srbiji u 2009. godini izrečeno 16,51% novčanih kazni, za razliku od Njemačke u kojoj se novčana kazna izriče u oko 80% slučajeva; M.Babić i I.Marković, 383, navode da se u posljednje vrijeme novčana kazna u nekim državama npr. Japanu i Austriji izriče u izuzetno velikoj mjeri u preko 80% slučajeva.

⁷⁵ V.Vranj, 165, navodi da je u periodu od 2001. do 2006. godine u Federaciji BiH novčana kazna izrečena svega u 6,76% slučajeva, pri čemu se uglavnom radilo i manjim iznosima.

Stojanović ispravno zaključuje da se novčana kazna može izricati češće od uslovne osude ili bar u tom obimu samo onda ako bi došlo do poboljšanja životnog standarda i povećanja zarade, što je teško očekivati u bliskoj budućnosti.⁷⁶ Iako su u tom pravcu preduzimane neke mjere⁷⁷ novčana kazna kod nas još uvijek nije dostigla zadovoljavajući obim izricanja, niti su iznosi u kojima se izriče zadovoljavajući, čak i u postupku za izdavanje kaznenog naloga u kome bi po prirodi stvari morala biti osnovna sankcija.⁷⁸ Većina stanovništava u RS ima skromna primanja i to se neće dugo promijeniti. Zbog toga je nerealno očekivati da se obim izricanja novčane kazne približi onom u razvijenim državama. Ta činjenica sama po sebi dovodi u pitanje zaključak da je ovo novo rješenje najoptimalnije.

Uslov po kome se za izricanje novčane kazne umjesto kazne zatvora do šest mjeseci, pored onog da se novčanom kaznom može ostvariti svrha kažnjavanja, traži i da se novčana kazna može izvršiti opravdano se može kritikovati. Ovdje se radi o kombinaciji dva potpuno različita uslova. Očekivanje da će se novčanom kaznom ostvariti svrha kažnjavanja pripada materijalnom, a da će se moći izvršiti izvršnom pravu. U našoj literaturi već su se pojavile kritike rješenju koje zahtjeva da se utvrdi da se novčana kazna može izvršiti. Bukarica osnovano ističe da opravdane kritike upućene institutu zamjene izrečene kazne zatvora novčanom kaznom po kojima on narušava principe pravičnosti i nediskriminacije, odnosno jednakog pristupa pravdi pošto samo imućni mogu „kupiti„ slobodu, a siromašni idu u zatvor čine problematičnim i rješenje u novom KZ RS o kratkotrajnoj kazni zatvora.⁷⁹ On zaključuje da se uslovom za izricanje novčane kazne kao zamjene za kaznu zatvora do šest mjeseci da će se ona moći izvršiti na isti način narušavaju navedeni principi, jer će se optuženom koji ne može platiti novčanu kaznu, za razliku od onog koji to može, izreći kazna zatvora. Zbog toga predlaže da se izvrši modifikacija čl. 46, st. 3, KZ RS uvođenjem kriterijuma za zamjenu kazne zatvora do šest mjeseci novčanom kaznom koji ne zavise od platežne moći optuženog.⁸⁰ Ovdje se može javiti problem na koji način će se utvrditi da se novčana kazna neće moći izvršiti. Podatke o imovnom stanju optuženog sud uglavnom dobija samo od njega, a u njegovom interesu je da se ne utvrdi da neće moći platiti novčanu kaznu. Očito je da siromašni optuženi ovim uslovom dolazi u diskriminatorski položaj. Njegov interes je da mu se umjesto kratkotrajne kazne zatvora izrekne novčana kazna, čak i kad je neće moći platiti, pošto će, kad neplaćena novčana kazna bude zamjenjena kaznom zatvora to biti znatno manja kazna zatvora od one koja bi mu se odmah izrekla.

Novi KZ RS ideju o izuzetnosti kratkotrajne kazne zatvora nije doveo do kraja. On je čl. 46, st. 4, propisao da se odredba o izuzetnom izricanju ove kazne ne odnosi na dva

⁷⁶ Z.Stojanović,(2012), 13.

⁷⁷ Npr. Glavni OJT u Banjoj Luci je naredbom br. A-569/08 od 23. decembra 2008. godine naložio da su u sporazumu i zahtjevu za izdavanje kaznenog naloga manje predlaže izricanje uslovne osude, a više novčane kazne.

⁷⁸ Istraživanje autora zahtjeva za izdavanje kaznenog naloga u OJT u Banjoj Luci pokazalo je da je u periodu od 2011. do 2016. godine novčana kazna izdana kaznenim nalogom u 40,40% slučajeva, dok je u preostalim slučajevima izrečena uslovna osuda. Istraživanje je pokazalo i da je u preko 70% slučajeva izrečena novčana kazna do 1.000 KM

⁷⁹ M.Bukarica, 374. navodi da ove kritike tzv. otkupu kazne zatvora upućuju M.Babić i I.Marković (2015), *Krivično pravo* – opšti dio, peto izdanje, Pravni fakultet u Banjoj Luci, 332.

⁸⁰ M.Bukarica, 375.

slučaja: Prvo, na kaznu zatvora koja predstavlja zamjenu za neplaćenu novčanu kaznu; i drugo, za kaznu zatvora koja se izriče opozivanjem uslovne osude. Kod izricanja kratkotrajne kazne zatvora zbog opozivanja uslovne osude, ne ulazeći u to da li bi takvo rješenje bilo opravdano, dosljedno sprovođenje navedene ideje moglo se ostvariti tako što bi se predvidjelo da se uslovnoj osudi ne može utvrditi kazna zatvora manja od šest mjeseci ili što je realnije i usklađenije sa odredbom o izuzetnosti kazne zatvora do šest mjeseci da se i u uslovnoj osudi izuzetno utvrđuje kazna zatvora do šest mjeseci. Kad se radi o kazni zatvora do šest mjeseci kao zamjeni za neplaćenu novčanu kaznu čini se da rješenje po kome se to čini automatski čim novčana kazna nije plaćena u određenom roku, a ni prinudno izvršena u roku od jedne godine (čl. 50, st. 2.) nije do kraja usklađeno sa idejom o izuzetnosti izricanja kratkotrajne kazne zatvora. Toj ideji bi bolje odgovaralo rješenje po kome bi se prije zamjene utvrđivalo da li je novčana kazna ostala neplaćena zbog opravdanih ili neopravdanih razloga, pa bi se pretvarala u kaznu zatvora samo u drugom slučaju. U našoj literaturi rješenju po kome se automatski neplaćena novčana kazna zamjenjuje kaznom zatvora opravdano se prigovara.⁸¹ Tako se, umjesto da novčana kazna bude zamjena kratkotrajnoj kazni zatvora, ona upravo pretvara u tu kaznu, najčešće u trajanju koje je kraće i od opšteg minimuma kazne zatvora.

Pošto je izricanje kratkotrajne kazne zatvora izuzetak sud je obavezan uvijek kad je izrekne da obrazloži zbog čega nisu bili ispunjeni uslovi za izricanje novčane kazne. Kako to obrazloženje nije jednostavno u praksi možemo očekivati da će se kazna zatvora do šest mjeseci izuzetno rijetko izricati. Sudovi će je izbjegavati, čak i onda kad pravilnom primjenom zakonskih odredbi dolazi u obzir. Na kraju, mora se postaviti i pitanje kako će se ovo novo rješenje koje se odnosi na kratkotrajnu kaznu zatvora odraziti na kaznenu politiku. To nije beznačajno pitanje imajući u vidu da se u našoj javnosti kontinuirano plasiraju teze o blagoj kaznenoj politici.⁸² To važi i za susjedne države.⁸³ Treba istaći i da često nailazimo na tezu po kojoj su alternative kazni kratkotrajnog zatvora same po sebi preblage prema učiniocima krivičnih djela.⁸⁴ Možemo sa razlogom pretpostaviti da će rješenje o kratkotrajnoj kazni zatvora iz novog KZ RS još više potencirati tezu o neadekvatnoj i blagoj kaznenoj politici, posebno ako se uzme u obzir stanovište Vrhovnog suda RS po kome je primjenom odredbi o kazni zatvora do šest mjeseci moguće izreći novčanu kaznu i onda kad se ona ne može izreći ni primjenom odredbi o ublažavanju kazne, pri čemu izrečene novčane

⁸¹ Npr. I.Marković, 11, ističe da je osnovna svrha novčane kazne da se njenom primjenom smanji broj bezuslovno primjenjenih kazni zatvora.

⁸² A.Martinović (2010), „Kaznena politika sudova u Bosni i Hercegovini“. *Pravo i pravda* br. 1/10, 163, navodi primjere više seminara i izvještaja različitih udruženja i organizacija u kojima je konstatovano da je kaznena politika blaga, kao i primjere različitih zaključaka o potrebi pooštrenja kaznene politike.

⁸³ J.Čirić, Đ.Đorđević i R.Sepi (2006), „Kaznena politika sudova u Srbiji“. *Centar za mir i razvoj demokratije*, Beograd, 168. navode da su rezultati njihovog istraživanja potvrdili pretpostavku i uvreženo stanovište da je kaznena politika sudova u Srbiji blaga; V.Jakulin (2012), „Kaznena politika u Sloveniji (raskorak između očekivanja i stvarnosti)“. U zborniku *Kaznena politika (raskol između zakona i njegove primjene)*. Ministarstvo pravde RS i dr, Istočno Sarajevo, 129. zaključuje da je kaznena politika u Sloveniji i previše blaga, a za žrtve krivičnih djela čak i uvredljiva.

⁸⁴ Ovu tezu navode npr. D.Derenčinović, M.Dragičević Prtenjača i I.Gracin, 25.

kazne uopšte ne mora odgovarati kazni zatvora od tri do šest mjeseci, pa se u tom slučaju može izreći čak i minimalna novčana kazna od 300 KM.

STANOVIŠTA VRHOVNOG SUDA REPUBLIKE SRPSKE

Novo rješenje koje se odnosi na kratkotrajnu kaznu zatvora već je izazvalo žustru raspravu oko toga da li je njegovom primjenom moguće izreći novčanu kaznu i onda kad to ne omogućavaju odredbe o ublažavanju kazne. Tu se radi o krivičnim djelima za koja je propisana kazna zatvora sa posebnim minimumom od šest mjeseci ili jedne godine. Za krivična djela sa takvim posebnim minimumom po čl. 54, st. 6, i 7, KZ RS kazna zatvora može se ublažiti samo do tri mjeseca. Po tim odredbama za njih se uopšte ne može ni izreći novčana kazna. Međutim, Vrhovni sud RS stao je na stanovište da je to moguće. U obrazloženju njegove presude navodi se da do takvog zaključka dovode jezičko, sistematsko i ciljno tumačenje čl. 46, st. 3, KZ RS.⁸⁵ Mnogi se sa ovim stanovištem ne slažu. Bilo koje tumačenje mora poći od teksta zakona. Potrebno je što više poštovati tekst zakona i što manje udaljavati se od njega.⁸⁶ Gramatičko tumačenje je najjednostavniji i najobjektivniji način tumačenja. Ispravno jezičko tumačenje ove odredbi ne može dovesti do ovakvog stanovišta Vrhovnog suda RS. Odredbe čl. 54, st. 6, i 7, KZ RS ne predviđaju izuzetak od pravila po kome se ublažavanjem kazne ne može izreći novčana kazna za krivična djela za koja je kao poseban minimum propisana kazna zatvora od šest mjeseci ili jedne godine. Da je to zakonodavac stvarno namjeravao mogao je to jasno i jednostavno učiniti tako što bi na kraju tih odredbi dodao „osim u slučaju predviđenom čl. 46, st. 3 KZ RS. Na sličan način to se moglo učiniti i dodatkom u odredbi čl. 46, st. 3 KZ RS npr. propisivanjem „Kod izricanja novčane kazne umjesto kazne kratkotrajnog zatvora ne važi ograničenje iz čl. 54, st. 6, i 7, KZ RS. Jezičkim tumačenjem odredbe čl. 46, st. 3, KZ RS nije moguće zaključiti da ona omogućava izricanje novčane kazne umjesto kratkotrajne kazne zatvora mimo uslova koji su propisani odredbama čl. 54, st. 6, i 7, KZ RS. Dakle, po ovoj odredbi novčana kazna može se izreći umjesto kazne zatvora do šest mjeseci samo onda kad to ostale odredbe KZ RS omogućavaju. Ovako široko tumačenje odredbe čl. 46, st. 3, KZ RS Vrhovnog suda RS izlazi iz granica jezičkog tumačenja. Čini se da takvo rješenje zastupa i Ikanović koji ističe da kad se radi o krivičnim djelima za koja će sud na osnovu ove odredbe izricati novčanu kaznu „zakonsko rješenje upućuje na ona krivična djela za koja se novčana kazna po redovnom redu stvari može izreći, uključujući i odredbe o ublažavanju kazne“.⁸⁷

Tačno je to što se navodi u obrazloženju ove presude, da je cilj zakonodavca bio da se zbog njihovih negativnih posljedica izbjegne izricanje kratkotrajnih kazni zatvora. Isto

⁸⁵ Presuda Vrhovnog suda RS br. 80 0 K 094472 18 Kvlz od 7. avgusta 2019. godine koja se odnosi na krivično djelo omogućavanje uživanja opojnih droga iz čl. 208, st. 1, KZ RS za koje je propisana kazna zatvora od jedne do osam godina, za koje se primjenom odredaba o ublažavanju kazne ne može izreći novčana kazna, kojom je odbijen zahtjev za zaštitu zakonitosti OJT u Bijeljini izjavljen protiv pravosnažne presude Osnovnog suda u Bijeljini br. 80 0 K 094472 18 K od 25. jula 2018. godine kojom je za to krivično djelo izrečena novčana kazna od 800 KM.

⁸⁶ F.Bačić, 105. Autor dodaje da granice svakog tumačenja određuje princip zakonitosti u svojoj integralnosti; B.Ristivojević (2009), „Tumačenje krivičnopravne norme“. *Pravni život* br. 9/09, 788. ističe da je jezičko tumačenje glavno i prvo sredstvo tumačenja od koga se polazi i da ostala sredstva služe samo za ispravljanje jezičkog značenja kada se ono ne poklapa sa pravim značenjem.

⁸⁷ V.Ikanović (2017), 166.

tako, cilj zakonodavca bio je i da se pooštavanjem odredbi o granicama ublažavanja kazne onemogućiti izricanje novčane kazne za relativno teža krivična djela, za ona za koja je propisan poseban minimum od šest mjeseci ili jedne godine zatvora, što presuda Vrhovnog suda RS zanemaruje. To važi i za rješenje iz čl. 63, st. 2, KZ RS po kome se uslovna osuda više ne može izreći za krivična djela za koja je propisan maksimum kazne zatvora od deset godina.⁸⁸ Sistematsko tumačenje, suprotno zaključku Vrhovnog suda RS, upravo ukazuje na suprotno stanovište. Stanovištem Vrhovnog suda RS odredba čl. 46, st. 3, KZ RS direktno dolazi u koliziju sa odredbama čl. 54, st. 6, i 7, KZ RS koje nedvosmisleno onemogućavaju da se ublažavanjem kazne izrekne novčana kazna za krivična djela za koja je propisan poseban minimum od šest mjeseci ili jedne godine zatvora. Sistematsko tumačenje bilo koje odredbe KZ RS treba da dovede do rješenja po kome su sve odredbe KZ RS usklađene, a ne suprotno. Ono predstavlja utvrđivanje značenja pravne norme putem njenog odnosa sa drugim normama pravnog sistema kojem pripada.⁸⁹ Stanovište Vrhovnog suda RS nije ni logično. Ono omogućava da zamjena kratkotrajnoj kazni zatvora, kazni zatvora od tri do šest mjeseci, bude novčana kazna u bilo kom iznosu, pa i u minimalnom iznosu koji predviđa KZ RS od 300 KM. U konkretnom primjeru to je novčana kazna od 800 KM. Ovdje se logično nameće pitanje kako ovakva novčana kazna može predstavljati adekvatnu zamjenu za kaznu zatvora od tri do šest mjeseci. Na treba zaboraviti da KZ RS u čl. 50, st. 2, izričito propisuje paritet novčane kazne i kazne zatvora izjednačavajući dan zatvora sa 50 KM. Treba istaći da § 47, njemačkog Strafgesetzbuch koji reguliše izuzetnost izricanja kratkotrajne kazne zatvora sasvim suprotno stanovištu Vrhovnog suda RS izričito propisuje da se u tom slučaju kazna zatvora od jednog mjeseca (opšti minimum kazne zatvora) zamjenjuje novčanom kaznom od trideset dnevnih iznosa (minimum novčane kazne je pet dnevnih iznosa). Zanimljivo je da Nacrt zakona o izmjenama i dopunama KZ RS predviđa izmjenu odredbi o ublažavanju kazne po kojoj će ublažavanjem kazne biti moguće izreći novčanu kaznu za krivična djela za koja je kao poseban minimum propisana kazna zatvora od jedne godine.⁹⁰ Moguće je da je razlog za ovu izmjenu i to što se uočilo da je navedeno stanovište Vrhovnog suda RS sporno. Međutim, tim novim rješenjem će se narušiti sistematičnost i sklad odredbi o ublažavanju kazne, pošto će se novčana kazna ublažavanjem moći izreći kako za krivična djela za koja je propisan poseban minimum od jedne godine, tako i za krivična djela za koja je propisan poseban minimum od šest ili tri mjeseca. Na taj način krivična djela koja se znatno razlikuju po težini, na šta upućuje propisana kazna, imaće istu granicu ublažavanja, što nije opravdano.

ZAKLJUČCI

Novi KZ RS donio je više novina, od kojih je jedna od najznačajnijih reforma kratkotrajne kazne zatvora. Iako se radi o rješenju koje će u našoj praksi ostaviti značajan trag u našoj stručnoj javnosti ono je prošlo skoro nezapaženo. Ovo rješenje predstavlja zamjenu za raniju zamjenu izrečene kazne zatvora do šest mjeseci novčanom kaznom, tzv. otkup kazne zatvora. Prije reforme kazne kratkotrajnog zatvora nije obavljeno bilo kakvo istraživanje, što je svakako nedostatak, koje bi pokazalo u kom obimu se u našoj praksi primje-

⁸⁸ B.Ristivojević, 786, ističe da ciljno tumačenje nije moguće kao proširujuće ili sužavajuće i postavlja pitanje koji se cilj ima primjeniti ako u jednom slučaju ima više ciljeva.

⁸⁹ B.Ristivojević, 786. Autor citira Kambovskog po kome „nema krivičnopravnog sistema koji ne teži logičkoj zaokruženosti, neprotivječnosti i usklađenom djelovanju njegovih elemenata“.

⁹⁰ Čl. 12, Nacrta Zakona o izmjenama i dopunama KZ RS iz decembra 2019. godine.

njuje kazna zatvora do šest mjeseci, za koja sve krivična djela i u kom obimu s obzirom na propisanu kaznu se izriče, u kom obimu se primjenjuju druge krivične sankcije i mjere koje treba da budu zamjena za kratkotrajni zatvor i kojim sve krivičnim sankcijama i mjerama i u kom obimu se namjerava zamijeniti kazna zatvora do šest mjeseci. I u našoj stručnoj literaturi problem kratkotrajne kazne zatvora je nedovoljno stručno obrađen i analiziran. Na kazne zatvora do šest mjeseci u ukupnom broju izrečenih kazni zatvora u Republici Srpskoj otpada značajan dio, zbog čega ovu kaznu nije ni malo jednostavno eliminisati, pogotovo, ako je kao u našem zakonodavstvu spektar mogućih alternativa izuzetno siromašan. Kada se izricanje kazne zatvora do šest mjeseci praktično pretvara u izuzetak logično bi bilo da se istovremeno nizom novih rješenja proširuje prostor za izricanje drugih krivičnih sankcija i mjera koje treba taj „prostor“ koji je napustila kazna zatvora do šest mjeseci da „popune“. Novi KZ RS je učinio upravo suprotno, ograničio je izricanje uslovne osude, znatno je pooštrio granice ublažavanja kazne čime je znatno ograničio izricanje novčane kazne, izbacio je sudsku opomenu, rad u javnom interesu je regulisao na način kojim teže može biti alternativa kratkotrajnoj kazni zatvora. Novi KZ RS kao isključivu alternativu izricanju kazne zatvora do šest mjeseci predviđa novčanu kaznu. Naravno, to je problem sam po sebi zbog toga što živimo u društvu u kome je većina građana na ivici siromaštva i u kome novčana kazna još dugo neće moći dobiti značaj kakav ima u nekim razvijenim državama. Novo rješenje svakako smanjuje mogućnost individualizacije kazne, a negativno utiče i na kaznenu politiku, za koju se kod nas inače smatra da je preblaga. Rješenje po kome se prilikom izricanja novčane kazne umjesto kazne zatvora do šest mjeseci obavezno vodi računa da li će se novčana kazna moći izvršiti aktuelnim čini iste one primjedbe koje su se upućivale zamjeni izrečene kazne zatvora do šest mjeseci novčanom kaznom. Stanovište Vrhovnog suda RS po kome se umjesto izricanja kazne zatvora od tri do šest mjeseci može izreći novčana kazna i onda kada se ona ne može izreći ni primjenom odredaba o ublažavanju kazne, pa i novčana kazna u minimalnom iznosu prosto nameće čitav niz pitanja na koja je teško dati zadovoljavajuće odgovore.

LITERATURA:

- Babić, M. (2015). „Otkup izrečene kazne zatvora“. *Pravna riječ* br. 44/15
- Babić, M. i Marković I. (2008). *Krivično pravo* opšti dio. Banjaluka: Pravni fakultet.
- Bačić, F. (1987). *Krivično pravo* – opći dio. Zagreb: Informator.
- Bačić, F, Bavcon, LJ, Đorđević, M, Kraus, B, Lazarević, LJ, Lutovac, M, Srzentić, N. i Stajić, A. (1988). *Komentar Krivičnog zakona SFRJ*, četvrto izdanje, Beograd, Savremena administracija,
- Bubalović, T. (2012). „Kaznenopravne sankcije u novom kaznenom zakonu Republike Hrvatske“. U zborniku *Kaznena politika (raskol između zakona i njegove primjene)*. Istočno Sarajevo: Ministarstvo pravde Republike Srpske i dr
- Bukarica M. (2018). „Kazna zatvora u uporednom zakonodavstvu i u Bosni i Hercegovini“. *Pravo i pravda* br. 1/2018
- Vešović, M. (1987). „O alternativnim krivičnim sankcijama ili poticaj na razmišljanje o sistemu krivičnih sankcija u jugoslovenskom krivičnom pravu“. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu* br. XXXV,
- Vidović, V. (1981). „Kazna lišenja slobode“. Banjaluka. *Glas*.
- Vranj, V. (2009). *Alternativne mjere i sankcije u krivičnom zakonodavstvu i praksi u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo. Pravni fakultet.
- Derenčinović, D, Dragičević Prtenjača, M. i Gracin, D. (2019). „Alternative kazni oduzimanja slobode“. dostupno na transerim.pravo.unizig.hr/wp-content/uploads/2019/01/14.

- Ikanović, V. (2003). „Zamjena izrečene kazne zatvora novčanom kaznom i radom za opšte dobro na slobodi u krivičnom zakoniku Republike Srbije“. *Glasnik pravda* br. 10-11/2003
- Ikanović, V. (2013). „Zamjena izrečene kazne zatvora novčanom kaznom u krivičnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini“. *Pravna riječ* br. 37/13
- Ikanović, V. (2015). Alternativne sankcije u raskoraku između normativnog i stvarnog. *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka „Apeiron“* br. 5/2015
- Ikanović V., (2017). „Pojedina rješenja u nacrtu krivičnog zakonika Republike Srbije“. *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka Apeiron* br. 7/17
- Jakulin, V. (2012). „Kaznena politika u Sloveniji (raskorak između očekivanja i stvarnosti)“. U zborniku *Kaznena politika (raskol između zakona i njegove primjene)*. Istočno Sarajevo: Ministarstvo pravde Republike Srbije i dr
- Janković, R. (2019). „Osvrt na opšti dio Krivičnog zakonika Republike Srbije“. *Advokatura* br. 23/19
- Jovanović, L.J. (1995). *Krivično pravo – opšti deo*, Beograd. Policijska akademija.
- Jovanović, S. (2017). „zmene krivičnog zakonodavstva Srbije i evropski standardi zaštite žena od nasilja“. U zborniku „*Usaglašavanje pravne regulative sa pravnim tekovinama Evropske unije*“ Banjaluka: Institut za uporedno pravo iz Beograda i Istraživački centar Banjaluka
- Lazarević, D. (1974). *Kratkotrajne kazne zatvora*. Beograd. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Marković, I. (2004). „Aktuelni problemi u primjeni alternativnih sankcija“. U zborniku „*Aktuelna pitanja primjene krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini*“, Neum
- Martinović, A. (2010). „Kaznena politika sudova u Bosni i Hercegovini“. *Pravo i pravda* br. 1/10
- Milutinović, M. (1977). *Penologija*. Beograd.
- Radulović, Da. (2010). „Kratkotrajna kazna zatvora (pro et contra)“. *Pravna riječ* br. 23/10
- Radulović, Da. (2011). „Alternativne krivične sankcije u svjetlu međunarodnih dokumenata, opravdanost i kritika“. *Pravna riječ* br. 29/11
- Radulović, Dr. (2007). „Da li su nam potrebne česte izmjene krivičnog procesnog zakonodavstva ili ram za sliku novog Zakonika o krivičnom postupku Crne gore.“ *Pravna riječ* br. 12/07
- Ristivojević, B. (2009). „Tumačenje krivičnopravne norme“. *Pravni život* br. 9/2009
- Sijerčić-Čolić, H. (2013). „Kućni zatvor s elektronskim nadzorom u Federaciji Bosne i Hercegovine“. *Pravna riječ* br. 37/13
- Srzenić, N, Stajić, A. i Lazarević, L.J. (1988). *Krivično pravo SFRJ - opšti deo*, trinaesto izdanje. Beograd: Savremena administracija.
- Stojanović Z. (2002). *Krivično pravo – opšti deo*, peto izmjenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Službeni glasnik.
- Stojanović, Z. (2009). *Komentar Krivičnog zakonika*, treće dopunjeno izdanje. Beograd: Službeni glasnik.
- Stojanović, Z. (2012). „Kaznena politika: raskol između zakona i njegove primene“. U zborniku *Kaznena politika (raskol između zakona i njegove primjene)*. Istočno Sarajevo: Ministarstvo pravde Republike Srbije i dr
- Turković, K. i Maršalevski, A. (2012). „Reforma sustava kazni u novom kaznenom zakonu“. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* br. 2/2012
- Čirić, J, Đorđević, Đ. i Sepi, R. (2006). „Kaznena politika sudova u Srbiji. Beograd“: *Centar za mir i razvoj demokratije*.
- Cvitanović, L. i Glavić, I. (2011). „Prvi pogled na uvjetnu osudu u novom Kaznenom zakonu“. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* br. 2/2011
- Čejović, B. (2002). *Krivično pravo – opšti deo*. Beograd: Službeni list.

Zakonodavstvo:

- Zakon o prekršajima Republike Srpske (*Službeni glasnik Republike Srpske*, broj 63/14).
- Kazenski zakonik Slovenije (*Uradni list Republike Slovenije*, br. 50/12, 54/15, 6/16, 38/16, 27/17 i 23/20).
- Kazneni zakon Hrvatske (*Narodne novine Republike Hrvatske*, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18 i 126/19).
- Krivični zakonik FNRJ iz 1951. godine (*Službeni list FNRJ*, broj 13/51).
- Krivični zakon SFR Jugoslavije iz 1976 godine (*Službeni list SFRJ* broj 44/76).
- Krivični zakonik Republike Srpske (*Službeni glasnik Republike Srpske*, broj 22/2000).
- Krivični zakon Republike Srpske (*Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 49/03, 108/04, 37/06, -70/06, 73/10, 1712 i 67/13).
- Krivični zakonik Republike Srpske (*Službeni glasnik Republike Srpske*, broj 64/17).
- Krivični zakon Bosne i Hercegovine (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15 i 35/18).
- Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (*Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17).
- Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (*Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine*, br. 33/13, 26/16, 13/17 i 50/18).
- Krivični zakonik Srbije (*Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 11/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19).
- Krivični zakonik Crne Gore (*Službeni list Crne Gore*, br. 70/03, 13/04, 47/06, 40/08, 25/10, 73/10, 32/11, 64/11, 40/13, 56/13, 14/15, 42/15, 58/15, 44717, 49/18 i 3/20).
- Krivičen zakonik Makedonije (*Služben vesnik na Republika Makedonija*, br. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 87/07, 7/07, 139/08, 114/09, 44/11, 51/11, 135/11, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/15, 196/14, 226/15 i 97/17).
- Ministarstvo pravde Republike Srpske. (2019). Nacrt Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Republike Srpske.
- Naredba Glavnog okružnog javnog tužioca u Banjoj Luci br. A-569/08 od 23. decembra 2008. godine.
- Primjedbe OJT u Banjoj Luci na Nacrt Krivičnog zakonika Republike Srpske br. A-16/17 od 12. januara 2017. godine,
- Strafgesetzbuch (Krivični zakonik Austrije).
- Strafgesetzbuch (Krivični zakonik Njemačke).
- Strafgesetzbuch (Krivični zakonik Švajcarske).
- Vlada Republike Hrvatske. (2011). Prijedlog kaznenog zakona

Radenko Janković, Ph.D

District Attorney at the District Attorneys Office Banjaluka; e-mail: radenko.jankovic@pravosudje.ba

Short-Term Prison Sentence in Republic of Srpska's Criminal Code

Summary: The appliance of short-term imprisonment penalties is one of the oldest open issues that accompanies imprisonment and one of the oldest problems of criminal law and penology. For one hundred and fifty years, there have been fierce debates about the need of these penalties in criminal law. The new Republic of Srpska's Criminal Code explicitly stipulates that a short-term prison sentence is up to six months prison sentence. The new Criminal Code completely reformed this penalty by prescribing that it could be applied only exceptionally. The author analyzes the new solution in an attempt to answer the question of whether it is justified in our legislation. Until the new legal solution in our practice, a large part of the prison sentences imposed were short-term prison sentences. The logical question is whether other criminal sanctions and measures are able to satisfactorily fill the rather large gap created by the practically elimination of this penalty.

Key words: conception of short-term imprisonment, justification of short-term imprisonment's existence, substitutes for short-term imprisonment, Criminal Code of the Republic of Srpska